

ДО 95-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

11 листопада виповнилося 95 років із дня народження і 70 років наукової, педагогічної та громадської діяльності видатного українського вченого в галузі медицини праці, профілактичної токсикології та медичної екології академіка НАМН України, члена-кореспондента НАН України, Заслуженого діяча науки України, Лауреата Державної премії в галузі науки і техніки, Академічних премій з профілактичної медицини АМН України, премії імені О. О. Богомольця НАН України, завідувача лабораторії промислової токсикології та гігієни праці при використанні хімічних речовин Державної установи «Інститут медицини праці імені Ю. І. Кундієва НАМН України» Ісаака Михайловича Трахтенберга.

Народився Ісаак Михайлович у Житомирі, згодом разом із батьками переїхав до Києва. У 1946 році з відзнакою закінчив Київський медичний інститут імені О. О. Богомольця та вступив до аспірантури при кафедрі гігієни праці, розпочавши науково-педагогічну діяльність. Ставши одним із перших учнів відомого гігієніста та токсиколога академіка АМН СРСР Л. І. Медведя, І. М. Трахтенберг розпочав наукові розробки, присвячені токсикології органічних сполук ртуті – етилмеркурфосфату та етилмеркурхлориду. Результати цих досліджень згодом узагальнено в кандидатській дисертації «К токсикологии органических соединений ртути – этилмеркурфосфата и этилмеркурхлорида», яку було захищено в 1950 році, а вже в 1964 році І. М. Трахтенберг успішно захищає докторську дисертацію на тему «Микромеркуриализм как гигиеническая проблема», обирається на посаду професора кафедри, а в 1966 році йому присвоєно вчене звання професора. У 1970 році за його участю було видано перший підручник з гігієни праці в Україні, де І. М. Трахтенбергом була приділена велика увага виробничим отрутам.

І. М. Трахтенберг одним із перших серед вітчизняних гігієністів дослідив, як синтетичні полімери і пластичні продукти їх термоокиснювальної деструкції впливають на організм людини. В результаті цієї роботи створено колективну монографію за редакцією І. М. Трахтенберга «Токсикологическая оценка летучих веществ, выделяющихся из синтетических материалов» (В. Є. Балашов, В. Д. Бартнев, І. В. Савицкий, І. М. Трахтенберг. – Київ: Здоров'я, 1969 р.).

Окремий цикл робіт І. М. Трахтенберга – з дослідження співвідношення збудливих і гальмівних процесів у КГМ під час виконання різних видів робіт і так званий «феномен Сеченова», що стало основою запровадження принципу «активного відпочинку» для відновлення організму після важкої або напруженої роботи. Творче узагальнення цих досліджень знайшло втілення в монографії «Гигиена умственного труда студентов» (1973 р.).

У 1972 р. Ісаак Михайлович перейшов на науково-дослідницьку роботу в Київський НДІ гігієни праці і профзахворювань МЗ України (нині ДУ «Інститут

медицини праці імені Ю. І. Кундієва НАМН України)), де очолив лабораторію з промислової токсикології та гігієни праці з використання хімічних речовин. Колектив цієї лабораторії під керівництвом Ісаака Михайловича вже понад 45 років успішно розробляє актуальні проблеми медицини праці, профілактичної токсикології медичної екології. Основними напрямками наукової діяльності академіка І.М.Трахтенберга в Інституті стали експериментальна токсикологія, гігієна промислового середовища та довкілля. Його наукові розробки спрямовано на обґрунтування сучасних принципів і методів встановлення гранично допустимих концентрацій хімічних речовин, проблему токсичної дії малої інтенсивності, токсикологію сполук важких металів, вивчення механізмів та проявів кардіовазотоксичної дії екзогенних хімічних подразників промислового та навколишнього середовища, методологію наукових досліджень у галузі медичної екології, нанотоксикології. Він відомий як автор принципово нового положення про взаємозв'язок загального та специфічного у реакції організму на екзогенну дію хімічних факторів, розробник наукових проблем «норми», адаптації, передпатології хімічної етіології, вікової токсикології. В останні роки під керівництвом Ісаака Михайловича розробляються пріоритетні проблеми нанотоксикології, зокрема оцінка безпечності наночастинок сполук важких металів, лікарських засобів та низки промислових композицій.

Результати наукових досліджень лягли в основу наукових праць, підготовлених під керівництвом академіка І. М. Трахтенберга: «Методы изучения хронического действия химических и биологических загрязнений» (1987 р.); «Ртуть и ее соединения в окружающей среде» (1990 р.); «Проблемы нормы в токсикологии» (1991 р.); «Тяжелые металлы во внешней среде» (1994 р.); «Книга о ядах и отравлениях. Очерки токсикологии» (2000 р.); «Основные показатели физиологической нормы у человека» (2001 р.); «Нариси вікової токсикології» (2005 р.); «Химическая безопасность в Украине» (2007 р.), «Книга про отрути та отруєння. Нариси токсикології» (2008 р.), «Альтернативні методи і тест-системи» (2008 р.), «Профілактична токсикологія та медична екологія» (2010 р.), «Яды. Популярная энциклопедия» (2011 р.); «Промислова токсикологія: наукові пріоритети, досвід, підсумки» (2012 р.); «Популярная токсикология: антология» (2016 р.), «Нариси з токсикології важких металів» (випуск 2: Ртуть) (2016 р.); «Нариси з токсикології важких металів» (випуск 3: Кадмій) (2017 р.); «Нариси з токсикології важких металів» (випуск 4: Залізо), (2017 р.).

Слід відзначити наукову діяльність академіка І. М. Трахтенберга у галузі лікарської токсикології. Із 1996 р. він очолює Комісію з лікарської токсикології (нині Консультативно-експертна група), яка функціонує у складі Державного експертного центру МОЗ України. Основними напрямками роботи членів КЕГ є оцінювання та експертний аналіз матеріалів досьє лікарських засобів, поданих на реєстрацію та перереєстрацію, експертне оцінювання матеріалів клінічних випробувань із точки зору оцінки ризиків для учасників випробування, визначення допустимості змін I та II типу на зареєстровані лікарські засоби, надання експертно-консультативної допомоги працівникам ДЕЦ, іншим експертам за напрямом діяльності КЕГ, аналіз та узагальнення світового досвіду у сфері проведення експертних робіт та участь у розробленні нормативних документів за напрямом діяльності.

Крім поточної експертної роботи, члени Комісії під керівництвом академіка І. М. Трахтенберга значно розширили сферу своєї діяльності. Особливу увагу було звернено на вдосконалення принципів і методів токсикологічних досліджень

на етапі доклінічного оцінювання фармакологічних препаратів, розроблення вкрай необхідних для такого роду вдосконалення методичних рекомендацій. Як наслідок, було підготовлено, а у подальшому і видано такі рекомендації: «Експериментальне вивчення токсичної дії потенційних лікарських засобів» (1999 р.), «Вивчення кумулятивних властивостей лікарських засобів при доклінічних дослідженнях» (2000 р.), «Доклинические исследования лекарственных средств» (2002 р.). Слід зазначити також одну обставину, яка стала предметом пильної уваги фахівців, що працюють як у комісії з лікарської токсикології, так і в інших підрозділах Центру. Йдеться про розроблення та уніфікацію об'єктивних критеріїв віднесення лікарських засобів до категорії сильнодіючих та отруйних речовин із метою їхнього безпечного застосування. У зазначеній роботі, поряд із членами Комісії, взяли участь чл.-кор. НАН і НАМН І. В. Комісаров, чл.-кор. НАМН України Ю. І. Губський, проф. О. П. Вікторов, проф. В. Н. Ніколаєв, д-р біол. наук В. М. Коваленко, д-р фарм. наук В. О. Шаповалова та В. В. Шаповалов. Ними було проведено значне за своїм обсягом інформаційно-пошукове і аналітичне дослідження в галузі контрольного-дозвільного регулювання обігу отруйних і сильнодіючих речовин. Результатом роботи стала підготовка рекомендацій щодо термінології, критеріїв приналежності лікарських засобів до категорії отруйних та сильнодіючих.

Академік І. М. Трахтенберг значну увагу приділяв дослідженню та широкому впровадженню принципів та сучасних підходів до антидотної терапії в Україні. За його участю було розроблено Клінічні протоколи з надання невідкладної допомоги при гострих отруєннях, а також лікування гострих отруєнь, видано цілу низку наукових та науково-популярних публікацій, присвячених проблемам антидотної терапії, лікуванню гострих отруєнь та їх профілактиці. Він приймає активну участь у роботі Центрального формулярного комітету МОЗ України, є головою Комісії з розробки розділу «Невідкладна допомога при гострих отруєннях», щорічних випусків Державного формуляра лікарських засобів. Як відомо, Державний формуляр лікарських засобів являє собою керівництво із раціонального використання лікарських засобів, що містить перелік зареєстрованих в Україні лікарських засобів, який включає якісні, ефективні, безпечні, економічно доцільні лікарські засоби, що доведено доказовою медициною та практикою медичного застосування. Державний формуляр відноситься до галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я. Впровадження формулярної системи сприятиме кращому виявленню реальної практики призначення лікарських засобів і можливості адекватного впливу на неї, визначенні об'єктивних потреб галузі в лікарських засобах та дасть можливість зменшити кількість лікарських помилок через проведення аналізу існуючої практики фармакотерапії та належне інформування медичних фахівців про сучасні підходи до призначення лікарських засобів. Фахівцями Комісії під керівництвом академіка Трахтенберга І. М. на основі досвіду роботи вітчизняних токсикологів, рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та за прикладом Британського національного формуляра було розроблено основні принципи антидотної терапії, підготовлено перелік детоксикаційних засобів, які використовують для інактивації отрут у місцях їх надходження до організму та для знешкодження в організмі (антидоти). Зважаючи на катастрофічну ситуацію в Україні із забезпечення закладів охорони здоров'я, які надають невідкладну допомогу, зокрема і при гострих отруєннях, антидотами, така робота є вкрай важливою і необхідною та, поряд із протоколами надання медичної допомоги, сприятиме ефективній діяльності лікарів-токсикологів.

Ісаак Михайлович – високоінтелектуальна та широко ерудована людина. Нарубежі тисячоліть розкрився його літературний талант у жанрі наукової публіцистики та мемуаристики. Його видання – трилогія «Запоздалые заметки», книги «Остановиться, оглядеться... Воспоминания, раздумья, портреты», «Мой Киев, мои киевляне» 2 книги, «В начале нового века» 4 тома, «Слово об Alma mater, ее выпускниках, учителях и мудрых предшественниках» та інші (всього 18 книг) є роздумами автора про життя, науковий шлях, політику і суспільство, уроки минулого, реалії сьогодення та надіями на майбутнє.

За свою невтомну працю та активну громадську діяльність І. М. Трахтенберг нагороджений Орденом «За заслуги» III ступеня, II ступеня та I ступеня, багатьма медалями, в тому числі «За оборону Києва» і «За доблесну працю у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.», а також нагородою «Медаль Леонардо да Вінчі» Європейської академії природничих наук (2013 р.), медаллю імені М. М. Амосова (2017 р.), почесними грамотами та академічними преміями НАМН, НАН і МОЗ України. Він є Почесним членом Наукового товариства гігієністів Болгарії (1988 р.), Почесним професором ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України» (2012 р.), Почесним професором Тернопільського медичного університету ім. І. Я. Горбачевського (2013 р.), Почесним доктором Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького (2013 р.).

Колеги та друзі вітають Вас, вельмишановний Ісааку Михайловичу, з визначним ювілеєм, шанують як видатного вченого, учителя, людину глибоких та різносторонніх знань, непересічного інтелекту та таланту спілкування.

Бажаємо Вам міцного здоров'я, довгих років життя та творчої наснаги.

Колектив КЕГ «Лікарська токсикологія»